

GORA BROKEBACK ALI LJUBEZEN MED KAVBOJI

ČE BI JOHN WAYNE VIDEL GORO BROKEBACK, BI SE OBRNIL V GROBU.

ZORAN SMILJANIČ

Po *Gori Brokeback* (Brokeback Mountain) vesterni nikoli več ne bodo isti. Zgodilo se je med dvema kavbojema in poti nazaj ni več. Ženska in Tajvanec sta nam za vedno spremenila pogled na junake Divjega zahoda. Čeprav ne gre ravno za tipični vestern, katerega zgodba je postavljena v drugo polovico 19. stoletja, in v njem tudi ne bomo našli obveznega spopada med dobrim in zlom, finalnega streljanja ter podobnih arhetipskih situacij, ki tvorijo pokrajino vesterna, pa *Gora Brokeback* s svojo neizgledljivo ikonografijo (način življenja, konji, klobuki, narava, orožje ...) nedvoumno sporoča, da gre za film, ki sodi v paradni žanr ameriške kinematografije. In čeprav so bili homoseksualci že do sedaj na različne načine prisotni v vesternih, se nikoli niso razkrili tako odkrito, neposredno in dokončno kot ravno v *Gori Brokeback*.

Čeprav je bila *Gora* eden favoritov za letošnje najpomembnejše oskarje in je nedvomno premaknila zavest publike, pa to še ne pomeni, da gre za splošno sprejet film, ki je uspešno sesul enega zadnjih tabujev vesterna. Mnogi desno orientirani kritiki in publicisti so v glasni in široko zastavljeni kampanji zagnali vik in krik ter film napadali kot nizkoten, ogaben, prezira

vreden izdelek, ki nemoralno potvarja zgodovino vesterna in pervertira njegove temeljne vrednote. In na koncu koncev je *Gora Brokeback* na podelitvi oskarjev ostala tudi brez pričakovanega kipca za najboljši film. Žolčne reakcije in dogajanje okoli filma nam zato odpirajo nove in zanimive perspektive, skozi katere lahko gledamo na vesterne.

Zgodovina vesterna se deli na desne in leve avtorje. Desni so vesterni Johna Forda, Howarda Hawksa, Anthonyja Manna in Johna Sturgesa. Levi so John Huston, William A. Wellman, Fred Zinnemann in Budd Boetticher. Desni avtorji in njihovi filmi zagovarjajo pozitivne, afirmativne aspekte naseljevanja in civiliziranja Divjega zahoda. Desni vesterni slavijo mite in ustvarjajo legende. Indijanci, na primer, so zanje zgolj nadloga, ki jo je treba očistiti. Ford in sorodni avtorji so gledalcu kot pri nedeljski maši pridigali o univerzalnih krščanskih vrednotah. V tako ukrojenem svetu pa homoseksualci nimajo kaj početi. V najboljšem primeru so jih ignorirali ali pa so jih opisovali kot neškodljiva poženščena bitja, ki služijo za zabavo in posmeh.

Pa vendar se tudi v najbolj konzervativnih vesternih skriva točno določena ekonomija medsebojnih

odnosov. V klasičnih vesternih je pogosto, če že ne ključno, prijateljstvo dveh moških, t. i. *buddy love*, partnerstvo dveh lojalnih in požrtvovalnih sopotnikov, ki imata raje medsebojno kot pa žensko družbo. Pri teh moških parih igra eden izmed partnerjev, ponavadi junak, dominantno, agresivnejšo in možato vlogo, drugi pa je pasivnejši, bolj poženščen. Ta sekundarni junak praviloma poskrbi za živež, konje, po večerji pomije posodo, zjutraj pa zakuri ogenj in skuha kavo. Poleg tega je tudi neprimerno bolj skrben, previden in bolj racionalen od obsedenega junaka. Pogosto drugi, feminilni junak, tudi slabo konča in da prvemu s tem dodatno motivacijo za obračun z barabami in za potrditev njegovega principa. Tovrstno formulo smo videli že v pre mnogih vesternih z Johnom Waynom, pa tudi z drugimi kavbojskimi legendami.

Drugi moment je motiv ljubosumja, ki ga najdemo denimo v filmu *Moja draga Klementina* (My Darling Clementine, 1946, John Ford). Wyatt Earp (Henry Fonda) in Doc Holliday (Victor Mature) sta najboljša prijatelja in partnerja. Ko pa se Wyatt zagleda v brhko Klementino, to vdanega Doca hudo prizadene. Ker si lasti izključno pravico do svojega prijatelja, doživlja njegov interes do ženskega osebk kot izdajo,

kar se kaže skozi psihotično vedenje in izbruhe nekontroliranega nasilja. Na koncu Mature umre v finalnem obračunu pri O.K. Corralu (kar zgodovinsko ne drži, Doc jo je odnesel le z lažjo rano na boku), kot bi hotel prijatelja kaznovati zaradi nezvestobe in zavrnitve.

Še korak dlje gre *Vojna sreča* (Warlock, 1959, Edward Dmytryk), vestern, ki je do tedaj najbolj odprto spregovoril o homoseksualnosti. Tudi tokrat gre za variacijo na temo Earp in Holliday in tudi tokrat je junak Henry Fonda, ki naj bi s kruljavim *sidekickom* Anthonyjem Quinnom počistil mesto Warlock. Kockar in revolveraš Quinn brez pomisleka ustrelj vsakogar, ki Fondo zgolj postrani pogleda, in s tem demonstira fanatično privrženost svojemu partnerju. Ko pa ga ta »prevara« s spreobrnjenim Richardom Widmarkom, se frustrirani Quinn histerično obrne proti. Tisto, kar je bilo na začetku čvrsto zaveznitvo, se spreobrne v svoje nasprotje. Finalni obračun se tako nepričakovano odvrti med nekdanjima prijateljema. Fonda na koncu Quinna ustrelj kot steklega psa.

Desni vesterni so sčasoma postajali vse bolj redki, vendar do dandanes niso povsem izginili. Mednje štejemo filme Burta Kennedyja in Andrewa V. McLaglena, Johna Miliusa in vesterne, kot so *Legend of the Lone Ranger* (1981, William A. Fraker), *Silverado* (1985, Lawrence Kasdan), *Wyatt Earp* (1994, Lawrence Kasdan), *Tombstone* (1993, George P. Cosmatos) in vse tiste neoklasične vesterne po romanih Zana Greya in Louisa L'Amourja, narejene za konzervativno publiko srednjega zahoda. V teh filmih ni o gejih ne duha ne sluha.

Levo orientirani vesterni so razgaljali, sesuvali in se

norčevali iz mitov, ki so jih desni povzdigovali. Eden prvih glasov novega vesterna je *Levoroki revolveraš* (The Left-Handed Gun, 1958, Arthur Penn), kjer je slavnj izobčenec Billy the Kid prvič prikazan kot upornik brez razloga, psihopat, ki postane morilec zaradi potlačene homoseksualnosti. Njegova strastna navezanost na delodajalca Tunstalla, pozneje pa na Pata Garretta, korenini v skriti homoseksualni želji, ki pa nikoli ne pride na plan. Scenarij za film je spisal Gore Vidal, sicer deklarirani gej.

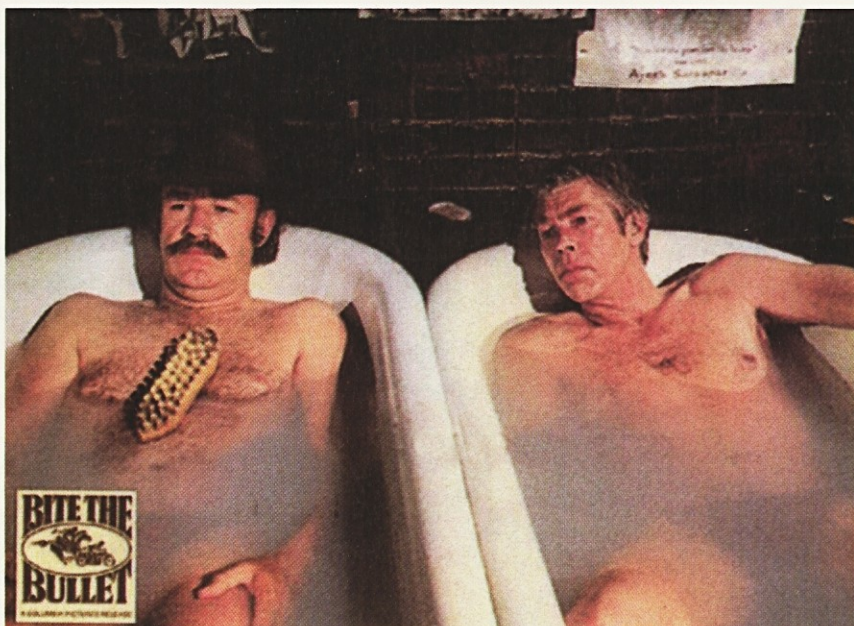
Prvega povsem odkritega geja v vesternu najdemo v bizarnem in malo znanem angleškem vesternu *The Singer Not the Song* iz leta 1961. Dirk Bogarde je homoseksualni revolveraš v črnih usnjenih hlačah, vanj pa je zaljubljen v belo kuto odeti duhovnik John Mills. Na koncu smrtno zadeti Mills pade prek prerešetanega Bogarda. Zanimivo je, da je Bogarde istega leta igral v filmu *The Victim*, ki se prav tako ubada s homoseksualno tematiko.

Sledove latentne homoseksualnosti najdemo v skoraj vseh vesternih Sama Peckinpaha, avtorja, ki je temeljito in globoko zaoral v temeljne motive in teme vesterna, vključno z istospolnimi odnosi. Njegovi junaki prihajajo v parih (Randolph Scott in Joel McCrea v *Streljih popoldne* (Guns in the Afternoon, 1962), Charlton Heston in Richard Harris v *Majorju Dundeeju* (Major Dundee, 1964), William Holden in Robert Ryan v *Divji bandi* (The Wild Bunch, 1969), James Coburn in Kris Kristofferson v *Patu Garrettu & Billyju the Kidu* (1973)), vendar se nihče noče sprijazniti s podrejeno vlogo, drugo violino, kot pri Fordu. Gibalo njihovega love-hate odnosa je boj za pozicijo prvega mačota, ki bo premagal in obvladoval

drugega. Pri tem si izkazujeta naklonjenost tako, da spita z isto žensko, kar pomeni, da posredno seksata drug z drugim. Za kaj več nimata korajže. V *Majorju Dundeeju* oba junaka zavzeto osvajata Sento Berger in ta se nazadnje ogreje za Hestona. V nenavadno idiličnem prizoru ob rajskem jezeru se Heston in

Mnogi desno orientirani kritiki in publicisti so v glasni in široko zastavljeni kampanji zagnali vik in krik ter film napadali kot nizkoten, ogaben, prezira vreden izdelek, ki nemoralno potvarja zgodovino vesterna in pervertira njegove temeljne vrednote.

Bergerjeva ločita od ostalih in opravita svoje. Napaka! Heston že naslednji hip za kazen dobi puščico v nogo, ko pa nemočno leži na tleh, se pojavi Harris, ki mu nekaj pridiga o varnosti, v resnici pa je povsem očitno, da gre za maščevanje zapuščenega ljubimca, ki se naslaja nad nemočnim (kastiranim) partnerjem. V *Divji bandi* najdemo Strotherja Martina (Coffer) in L. Q. Jonesa (T. C.), groteskna lovca na glave, ki sta očiten gejevski par. Oba se nad prerešetanimi trupli po babje pričkata zaradi plena, a si znata tudi izkazovati medsebojno naklonjenost, pozornost in celo zametke nežnosti. Podobno vlogo sta ponovila tudi in Peckinpahovem naslednjem filmu, *Balada o*

Cableu Hogueu (The Ballad of Cable Hogue, 1970). V *Divji bandi* imamo tudi celo vrsto nesrečnih in neizrečenih ljubezni. Glavni junak William Holden je nesrečno zaljubljen v svojega zasledovalca Roberta Ryana, s katerim sta si nekoč delila kurbe. Ryana so predstavniki zakona ujeli in ga kaznovali z bičanjem, prizorom, ki nazorno simbolizira posilstvo nad moškimi. Ryan je od tedaj zlomljen človek, ki bi se rad le še maščeval svojemu nekdanjemu partnerju. V Holdena pa je zagledan njegov zvesti spremljevalec Ernest Borgnine, ki pred finalnim obračunom edini ne gre v kurbišče. Nekega večera se ob se tabornem ognju s Holdenom pogovarjata o spodletelem ropu. »Prihodnjič nas bodo spet čakali. Ampak ne bi hotel, da bi bilo drugače,« zamišljeno komentira Holden. »Tudi jaz nočem, da bi bilo drugače,« čustveno pribije Borgnine in se patetično obrne v stran. Holden sploh ne opazi njegove brezpogojne vdanosti, ki že meji na globoko zaljubljenost. V orgazmični končni bitki, kjer se odprejo vse zavore, Borgnine osuplo gleda, kako Holdena rešetajo strelji, steče proti njemu in presunljivo zatuli: »Pike! Pike!«, nato pa se še sam zgrudi pod točo krogel, ne da bi po tistem, ko je njegov ljubljeni partner umrl, izstrelil en sam naboj.

Žensko (Katharine Ross) si lahkoznost in povsem brez predsodkov (»Kar imej jo, kaj me briga!«) delita tudi naslovna junaka filma *Butch Cassidy & Sundance Kid* (1968, George Roy Hill), nazadnje pa sama umreta pod salvami krogel v Boliviji.

V vesternu *Mali veliki mož* (Little Big Man, 1970, Arthur Penn) najdemo geja med Indijanci. Dustin Hoffman v *offu* pove, da vsi Indijanci niso šli na bojne pohode, če niso imeli značaja za to, in Mali Konj

ga ni imel. Raje je ostal sam z ženskami in drugim bojevnikom je bilo to prav. Idijanci so homoseksualce sprejemali kot nekaj povsem naravnega, za razliko od belcev, ki so se nad ljubitelji istega spola zgražali, jih zasramovali in kaznovali.

Peter Fonda je v svojem *Kavboju brez miru* (The

Ford in sorodni avtorji so gledalcu kot pri nedeljski maši pridigali o univerzalnih krščanskih vrednotah.

Hired Hand, 1971) zbežal od žene, se spajdašil z Warrenom Oatesom in z njim preživel sedem let. V prvem stavku v filmu Oates nejevoljno nadira Fondo naj že enkrat pride pojest kosilo, češ da bo mrzlo. Obnašata se kot mož in žena. Imata celo »otroka«, ki jima ga banditi ustrelijo. Ko se Fonda odloči, da se bo vrnil k ženi, izda svojega prijatelja in to nazadnje plača z življenjem. Njegovo mesto v ženinini postelji pa zasede ravno Oates, ki s tem iz pozicije žene napreduje v dominantnega moškega.

Zanimiv je tudi *Umazanec Billy* (Dirty Little Billy, 1972, Stan Dragoti), ki mit o slavnem izobčencu obere do kosti. Tudi Billy in njegov pajdaš Goldie si delita deklet (Lee Purcel), nazadnje pa zbežita v divjino. Tam naletita na tri razbojnike, ki jih hočejo oropati, eden izmed njih pa temeljito pretipa Billyjevo premoženje med nogami. »Dober bo,« pomežikne drugima dvema. Ni treba veliko domišljije, da spoznamo, kaj namerava trojica z našima junakoma. No, Billy od nekod izvleče

pištolo in lastnoročno postreli vse tri capine, enega zadene naravnost v najintimnejši del telesa.

Omeniti velja tudi prijatelja Gena Hackmana in Jamesa Coburna, ki v filmu *Ugrizni kroglo* (Bite the Bullet, 1975, Richard Brooks) sodelujeta na izčrpujoči konjski dirki čez ZDA. Ne eden ne drugi ne trzne na osvajanje Candice Bergen, raje se posvečata konjem in drug drugemu. Na koncu celo skupno vkorakata na cilj in si razdelita nagrado.

Homoeotična nagnjenja kažeta tudi Jeff Bridges in Barry Brown v *Bad Company* (1972, Robert Benton), Marlon Brando in Jack Nicholson v *Dvoboju na Missouriju* (The Missouri Breaks, 1976, Arthur Penn), Kris Kristofferson in Christopher Walken v *Nebeških vratih* (Heaven's gate, 1980, Michael Cimino), pa tudi Tobey McGuire in Skeet Ulrich v spregledanem vesternu Anga Leeja *V sedlu s hudičem* (Ride With the Devil, 1999), ker si najboljša prijatelja delita Jewel.

Kakorkoli, od sedaj bomo po zaslugi *Gore Brokeback* na dva kavboja, ki se potikata po preriji in preživljata dneve in noči skupaj, gledali povsem drugače. In tudi vesterni v prihodnosti se bodo morali še kako zavedati dejstva, da so nastali po *Gori Brokeback*. Prav zanimivo bo opazovati, kako bodo to storili. John Wayne bi se obrnil v grobu.

